

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Dějiny české literatury a teorie literatury

Mgr. Josef Šebek

Mezi textem a kontextem
Teorie literárního pole a kulturní materialismus
jako modely zprostředkování

Between Text and Context
The Theory of the Literary Field and Cultural Materialism
as Models of Mediation

Teze disertační práce

Vedoucí práce: prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

2016

Úvodem

Otázka, jakým způsobem se literární texty vztahují ke společenskému kontextu, patří tradičně k zásadním problémům literární vědy. V literární teorii 20. století některá období a směry zdůrazňovaly autonomii textu a nutnost jeho vydělení z (historických, sociálních, ideologických...) kontextů, jiné naopak vztah textu a kontextu považovaly za určující a učinily jej hlavním předmětem svého studia. Ať byla výchozí pozice jednotlivých badatelů i řešení, k nimž došli, jakákoli, otázka sama se v myšlení o literatuře naléhavě vracela. A nejen v něm – „textostředné“ a kontextové přístupy vedou vzájemný dialog také v dalších disciplínách zabývajících se uměními a kulturou a celá otázka má výrazné širší společenskovední a filozofické implikace. Problematika se přitom kontinuálně přeformulovala s tím, jak se vyvíjely a střídaly teorie a metodologie literární vědy a příbuzných oborů.

Téma a základní koncepty disertační práce

V disertační práci nazvané *Mezi textem a kontextem. Teorie literárního pole a kulturní materialismus jako modely zprostředkování* vztah literárního textu a sociálního kontextu zahrnuji pod pojem „zprostředkování“ a snažím se zodpovědět otázku, jaké základní modely zprostředkování jsou v současné literární teorii dostupné, jak na problém zprostředkování odpovídají, kterých aspektů textů i kontextů si všímají a co se naopak ocitá na okraji jejich pozornosti. Soustředím se přitom na dva přístupy a teorie, které v rámci kontextového zkoumání literatury považuji za klíčové a reprezentativní: na teorii literárního pole, vypracovanou francouzským sociologem a filozofem Pierrem Bourdieuem a v současnosti dále precizovanou i kritizovanou jeho pokračovateli, a na kulturní materialismus, převážně britský směr literárněvědného myšlení, spojený ve své prvotní verzi se jménem historika a teoretika literatury a kultury Raymonda Williamse a později především s literárními vědci Alanem Sinfieldem a Jonathanem Dollimorem. Volba těchto dvou přístupů se mi jeví jako strategická z toho důvodu, že reprezentují dvě stěžejní pozice kontextového studia literatury, a to pozice do značné míry protikladné. Cílem mé disertační práce je tedy kritická srovnávací analýza teorie literárního pole a kulturního materialismu jakožto modelů zprostředkování.

Pojem „zprostředkování“ v disertační práci v primárním významu nechápu jako přítomnost jakéhosi třetího členu, jenž by byl prostředníkem vzájemných výměn mezi texty a kontexty, ale spíše jako proces či „mechanismus“, který vzájemnou závislost textu a kontextu

konstituuje, produkuje a reprodukuje. Jde o koncept vydělující a sdružující aspekty, které jsou *součástí* textů a kontextů, a umožňující tak jejich zkoumání. V teoriích, jimž věnuji pozornost, se text a kontext vzájemně ustavují, a v přísném slova smyslu tedy nelze hovořit o tom, že zde nejprve máme jakési dvě oddělené „entity“, mezi nimiž pak vzniká vztah. Taková je rovněž moje vlastní výchozí pozice: domnívám se, že texty a kontexty jsou do sebe vždy již vpjaty a vpleteny a nesnadným úkolem (literárněvědného) myšlení je snažit se toto jejich zapletení konceptuálně uchopit. V tomto bodě se ovšem jednotlivé teorie zprostředkování často diametrálně rozcházejí, neboť uvedený proces chápou z různých hledisek, a především za kontext považují rozdílné části sociální reality. Konkrétní významy pojmu „zprostředkování“ se tedy v mé práci ustavují postupně se zkoumáním jednotlivých přístupů a modelů (ke genealogii a různým významům tohoto pojmu srov. Guillory 2014 /2010/).

Kritičnost, s níž na sebe vzájemně různé kontextově orientované teorie zprostředkování odkazují, zároveň poukazuje na to, že problém bližšího popisu vztahu literatury a sociální reality je problémem mimořádně obtížným: trvalou hrozbou je zde především naprosté zhroucení literatury do kategorie sociální, přinášející někdy i fatální politické implikace. Otázka zprostředkování tak znamená neustálý pohyb mezi představou autonomie a heteronomie literatury, přičemž plná identifikace s jedním z těchto pólů znamená takřka vždy slepou uličku. Ve své práci se sice přibližuji hlediskům analyzovaných teorií, trvale však beru ohled na toto riziko příliš parciálního, reduktivního pohledu.

Ještě než představím rozvržení svého textu a jeho zamýšlené přínosy, stručně shrnu základní půdorys koncepce zprostředkování ve dvou sledovaných směrech literárněvědného myšlení – v teorii literárního pole a v kulturním materialismu. Podle Bourdieua a jeho následovníků je literatura především specifickou sociální praxí, řečeno terminologií teorie polí, konstituuje jedno z autonomních sociálních polí. Její začlenění do celkové sociální struktury a podřízenost společenskému pohybu zprostředkovává právě tento fakt: tvorba literatury (a další činnosti spadající do literárního pole) je činností vykonávanou specialisty ve specializovaném poli. Chceme-li se zabývat literárním dílem, musíme je chápat vždy ve vztahu k příslušnému poli, a tím i ve vztahu ke kategorii sociální jako takového. Důsledkem těchto postulátů je však separace literárního pole (a dalších polí kulturní produkce) od celkového sociálního prostoru; jak ve své práci ukazují, je tento fakt značně problematický.

Kulturní materialisté naopak za axiomatickou považují představu zásadní kontinuity literatury a společnosti jako celku (termínem Raymonda Williamse, „společensko-materiálního pohybu“, *social material process*). Jakkoli si nelze představovat, že je tento proces homogenní – naopak vykazuje značnou vnitřní diferenciaci, tenze a rozpory – je

literatura jednou z lidských činností mezi činnostmi jinými, literární reprezentace jsou vždy zároveň reprezentacemi široce sociálními a společenský pohyb utváří literaturu, stejně jako literatura utváří společenský pohyb.

Komplementarita těchto dvou přístupů k otázce zprostředkování je i z těchto stručných charakteristik zřejmá: zatímco kulturní materialismus postuluje zásadní kontinuitu mezi celkovým společenským pohybem a literaturou a kulturou, vychází Bourdieu z přesvědčení, že sociální prostor se *rozpadá* do jednotlivých autonomních sociálních polí, která – jakkoli mohou vykazovat příznačné *homologie*, tak jako například všechna pole kulturní produkce – jsou svou historií, problematikami a aktéry disparátní, diskontinuitní. Teorii polí a kulturní materialismus je tak z hlediska teorie zprostředkování možné považovat za dvě „hemisféry“, konceptuálně provázané svou komplementaritou a nasvětlující díky tomu navzájem i své lakuny a slepá místa (komparaci se věnuji zejména v části IV své práce).

Rozvržení práce a její argumentační struktura

Rozvržení mé disertační práce i její argumentační struktura jsou přehledné a vycházejí z jisté snahy o symetrii v přístupu k oběma zkoumaným teoriím: první část představuje uvedení do problematiky, druhá část je věnována teorii literárního pole, třetí část kulturnímu materialismu a část čtvrtá pak jejich kritickému srovnání a závěrečným úvahám. Druhá i třetí část obsahuje pět oddílů, v nichž se po krátkém uvedení věnuji základům příslušné teorie, poté jejím novějším a současným rozvedením a následuje oddíl kritický, zaměřující se na problematické aspekty a otázky, které daná teorie vyvolává.

Ve druhé části se po stručném úvodu nejprve zabývám základním rozvržením a pojmy Bourdieuovy teorie jednání a literárního pole (sociální pole, literární pole, habitus, kapitál), a to jak na základě jeho stěžejní monografie *Pravidla umění. Vznik a struktura literárního pole* (1992, česky 2010), tak s využitím významných článků, které vydání této monografie předcházely (Bourdieu 1966; 1968; 1971 ad.), i řady dalších Bourdieuových textů (Bourdieu 1977a /1972/; 1998 /1994/ ad.; II.2.1–II.2.4). Následující kapitoly jsou pak věnovány otázkám, které z hlediska teorie zprostředkování mezi textem a kontextem považuji za ústřední: problému různých podob autonomie pole, respektive dialektice autonomie a heteronomie, a principům „nové vědy o dílech“, jejíž projekt má podle Bourdieua překonat a usmířit „vnitřní a vnější čtení“, tedy v zásadě „formalistické“ a marxistické přístupy, a představuje tak formulaci jeho koncepce zprostředkování mezi textem a kontextem. Oddíl obsahuje rovněž exkurz k Bourdieuově kritice estetického, která částečně spadá do jiné, nicméně

související linie jeho uvažování (teorie kulturní spotřeby a reprodukce) (II.2.5–II.2.7).

Následující, nejrozsáhlejší oddíl druhé části je věnován tomu, co nazývám „postbourdieovské přístupy“ – tedy rozvinutím a revizím teorie literárního pole v současné frankofonní sociologii literatury. Badatelé a badatelky, kteří na Bourdieuovo myšlení navazují, přitom přicházejí s řadou zásadních korekcí a kritických výhrad vůči teorii pole; frankofonní recepcie je tak pro další promýšlení literárního pole zcela zásadní. Vzhledem k tomu, že první významný článek k teorii literárního pole publikoval Bourdieu už v roce 1966 a následovala série dalších prací o tomto tématu, měla jeho literárněvědná koncepce značný vliv ještě před vydáním souhrnné monografie o pětadvacet let později. Nejprve se tedy soustředím na významné práce inspirované teorií polí před *Pravidly umění*: jde zejména o knihy Jacquesa Duboise (2005 /1978/), Anny Boschetti (1985) a Alaina Vialy (1985) (II.3.1). V kapitolách II.3.2–II.3.5 se pak podrobně samostatně věnuji čtyřem nejvýznamnějším současným sociologům literatury, kteří Bourdieuův vklad svébytně rozvíjejí. Je to v první řadě Gisèle Sapiro (1999; 2011; 2014), která teorii polí aplikuje na vývoj francouzského literárního pole od poloviny 19. století do poloviny století dvacátého, bohatě využívá statistické metody a zvláštní ohled bere na otázku společenské odpovědnosti spisovatele. Sapiro je po aplikační stránce nepochybně hlavní pokračovatelkou Bourdieuova výzkumu. Pascale Casanova (2012 /1999/) přišla s vlastním pojetím „světové literatury“, silně inspirovaným Bourdieuovými koncepty literárního pole a kulturního kapitálu; její přístup poukazuje i na některé slabiny a jednostrannosti teorie polí, zejména svým hyperbolizovaným ekonomismem a značně doslovným pojetím pojmu autonomie. Sapiro i Casanova každopádně vycházejí z jádra Bourdieuovy teorie, aniž by ji podrobovaly zásadní kritice a revizi. Naopak Bernard Lahire (2006; 2010b) vypracoval patrně nejpodrobnější a nejpromyšlenější kritiku teorie literárního pole, kterou prakticky opouští ve prospěch svého vlastního modelu „literární hry“. Odmítá jednak představu profesionality v literárním poli a dále upozorňuje na nepřijatelnost redukce autorů na aktéry literárního pole, neboť jsou zásadně multidimenzionálními bytostmi. Poslední z analyzovaných badatelů je Jérôme Meizoz (2007; 2011), jenž na Bourdieua v mnohém navazuje, nicméně zaměřuje se především na otázku sebe prezentace autora a zavádí (či spíše pro své účely modifikuje) pojem literární postura; navazuje přitom na výzkumy z oblasti lingvistiky, antropologie a teorie diskurzu (Amossy 2011; Maingueneau 1993). Všechny tyto přístupy jsou přitom zvažovány a hodnoceny z hlediska nároků Bourdieuovy „vědy o dílech“; k tomu slouží i souhrnná srovnávací kapitola II.3.6.

Druhá část pak ústí v kritický oddíl II.4, v němž se s pomocí argumentů postbourdieovského výzkumu postupně věnuji otázkám autonomie jakožto izolace polí, neschopnosti Bourdieuovy teorie konceptualizovat kreativitu, nedostatečnému důrazu na recepci a ještě jednou „nové vědě o dílech“; významným hlasem se zde stává filozof a sociolog Geoffroy de Lagasnerie (2011a, 2011b), který aktuálně přišel s kritikou Bourdieuova pojetí, aniž by jeho základní postuláty zcela zavrhl. Ve stručném závěru (II.5) formuluji výsledky své kritické analýzy teorie literárního pole v jejích různých podobách a revizích: „nová věda o dílech“ jako univerzální projekt selhává, ale teorie literárního pole zůstává (s korekcemi) přínosným přístupem k problematice autora. Následuje ještě Dodatek 1: Návrat autora, v němž se k uvedeným teoriím vracím z poněkud jiného úhlu pohledu: autor je u všech zmíněných badatelů stěžejním sociálním aktérem i hlavním nástrojem studia literatury, jeho pojetí u každého z nich se však zároveň liší.

Třetí část práce je věnována kulturnímu materialismu. Po úvodu se zaměřuji na první formulaci kulturněmaterialistického projektu, jejímž původcem je Raymond Williams. Nejprve se zabývám jeho základními východisky a pojmy (několikými definicemi pojmu kultura, pojmy struktury zakoušení, reziduální, dominantní a emergentní, hegemonie ad.; zejm. na základě Williams 1976 /1958/; 1965 /1961/; 1980a /1973/; 1980b /1971/) (III.2.1). Williamsovo hledání sjednocujícího konceptu společnosti a kultury jakožto „totálního“, nikoli však monolitního pohybu našlo posléze vrcholnou podobu v zásadní teoretické práci *Marxism and Literature* (1977); konceptem literatury, kategoriemi její analýzy a pojetím autora v tomto díle se zabývám v následující kapitole III.2.2. Williams se zde soustředí na pozici literatury v celkovém „společensko-materiálním pohybu“ a zásadně odmítá jakoukoli „specializaci“ literatury (a estetická) jako odlišné kulturní praxe. Toto specifické dílo, v britském kontextu bezpochyby jedinečné, považuji za stále velmi inspirativní a vyzývající k novému promýšlení.

V dalším oddílu pak přecházím ke druhé fázi kulturního materialismu, reprezentované Alanem Sinfieldem, který v mnoha ohledech na Williamse přímo navazuje. Nejprve naznačuji dobově příznačnou genealogii jeho kontextového přístupu (od novokritického a strukturalistického zaměření [Sinfield 1971] k historicky kontextovému studiu literatury; III.3.1) a pak se přesouvám k důkladnějšímu pojednání o hlavních konceptech Sinfieldova pojetí kulturního materialismu (historicitu, ideologie, reprezentace, pojem disidence ad.; zejm. na základě Sinfield 2004a /1989/; 1992; 1998; 2005 /1994/; 2006) (III.3.2). Sinfield (společně s Dollimorem) provedl velký obrat kulturněmaterialistické teorie k otázkám disidence, zejména disidence sexuální, a v 90. letech se stal hlavním představitelem literárních gay a lesbických studií ve Velké Británii. Tomuto propojení sociálněkontextového zkoumání

literatury a queer problematiky se věnuji v kapitole III.3.3, a to nejprve obecnému Sinfieldovu chápání gay identity a subkultury a poté především jeho poněkud kontroverznímu pojetí disidentního či queer čtení. Po „případové studii“ zaměřené na Sinfieldovu knihu *Wilde Century* (1994) a pojem zženštilosti (*effeminacy*) následuje shrnutí Sinfieldovy verze kulturního materialismu.

Oddíl III.4 je – podobně jako odpovídající oddíl v bourdieuovské části – věnován kritickým úvahám o kulturním materialismu jakožto modelu zprostředkování; zabývám se zde otázkami reduktivity kulturněmaterialistické interpretace literárních textů (nedostatečný ohled na „formu“, typický pro kontextové přístupy obecně včetně Bourdieuovy teorie), specifiky Sinfieldova historismu (který přes svou polemičnost vykazuje výraznou příbuznost s některými postuláty literární hermeneutiky) a znovu pojmem disidentního čtení. Třetí část práce pak uzavírá kritické shrnutí (III.5). Připojen je ještě Dodatek 2: Kulturní reprodukce, věnovaný srovnání teorie tohoto zásadního mechanismu předávání kulturního kapitálu v teorii Pierra Bourdieua a u Alana Sinfielda.

V závěrečné části (IV) se vracím ke klíčovým problémům teorie zprostředkování v komparativním rámci: zejména k problémům historizace a historicity, singularity, textu jakožto události, k otázkám produkce a recepce, nedostatečnému zaměření na „formu“ v obou zkoumaných přístupech a k sebereflexivitě badatelského subjektu. V této části se zároveň ukazuje, které aspekty obou teorií zůstávají nadále živé a inspirativní.

Jak je patrné, celá disertační práce má do značné míry metateoretický ráz a je věnována kritickému promýšlení a komparaci teoretických modelů. Připojil jsem však ještě dvě, doposud nezmiňované interpretační kapitoly, a to vždy na konec částí II a III jako exkurzy. Metodologicky tyto interpretace vycházejí z pohledů, které jsou v práci určující: Exkurz 1 je věnován problematice autorské postury ve předmluvě Ladislav Fukse ke druhému vydání románu *Myši Natálie Mooshabrové* (1977); zvažuji v něm tedy pojem, který relativně nedávno redefinoval postbourdieuovský badatel Jérôme Meizoz (viz kapitolu II.3.5). Exkurz 2 pak přináší „politické čtení“ vybraných Fuksových textů blízké kulturnímu materialismu, ovšem vycházející z myšlení italského filozofa Giorgia Agambena, zejména z jeho pojmů *homo sacer*, výjimečný stav a pouhý život. Interpretační kapitoly v každém případě nepředstavují přímý metodologický „průmět“ částí teoretických: jsou spíše jakýmsi variacemi diskutovaných přístupů a zároveň výhledy k dalšímu možnému bádání.

Cíle a přínosy práce

Disertační práce si klade za cíl provést kritickou srovnávací analýzu teorie literárního pole a kulturního materialismu. Není to však záměr jediný, respektive tento cíl lze rozložit do několika rovin. Zaprvé lze text číst jako dvě do značné míry samostatná pojednání o významných současných kontextově orientovaných přístupech francouzské a anglosaské provenience, postavená na modelu „zakladatelů a pokračovatelů“. Usiluji o postižení myšlenkových základů, které jim dali jejich iniciátoři – Bourdieu a Williams (a to shodně v období od šedesátých let 20. století), a následně sleduji další kritické rozvíjení jinými badateli a badatelkami až po současnost. Většinou autorů, z nichž vycházím, nebyla v českém kontextu dosud věnována žádná, anebo jen malá pozornost. Jde přitom o autory velmi významné a vlivné, což vnějškově potvrzují například překlady jejich knih do cizích jazyků. (Zejména v případě teorie polí se zabývám převážně generací sociologů literatury, jimž je v současnosti okolo padesáti let a lze říci, že jsou na vrcholu svých vědeckých sil; Lagasneriemu je pětatřicet a patří mezi nejpozoruhodnější, rovněž již překládané mladé francouzské sociální myslitele.) Postbourdieovská sociologie literatury představuje důležitý literárněteoretický a literárněhistorický proud: pokud se chceme zabývat Bourdieuovou teorií literárního pole, není v současnosti již možné tuto bohatou francouzskou recepci opominout. Stejně tak Sinfieldův kulturní materialismus je z literárněteoretického hlediska možná nejzajímavější a nejpropracovanější variantou queer studií: disidence a „marginalita“ gay a lesbického tématu se zde stává ústředním prostorem vypracovávání kulturněmaterialistického přístupu k literatuře. (Ani v jednom případě však samozřejmě neplatí, že by šlo o přístupy bezrozporné, jak ukazují v příslušných kapitolách.) Bourdieuovi se sice v českém literárněvědném kontextu již určité reflexe dostalo, ta však stále zůstává nedostatečná; Williams byl pak donedávna pro českou literární vědu takřka neviditelný (k bibliografii viz též Müller – Šebek 2014: 7–8).

Druhou rovinou je srovnávací, diakritické čtení obou teorií, jejichž produktivní komplementarita byla již naznačena. Na jejich vzájemné vztahy upozorňuji v celém textu a specificky pak ve srovnávací části IV, respektive i v Dodatku 2: Kulturní reprodukce. Jejich základní rozdíl – tj. pojetí kontextu jako literárního mikrosvěta, anebo celkového společenského pohybu – zakládá síť dalších souvztažností, jež by měly přispět k nuancovanějšímu nasvětlení základního tématu této práce, zprostředkování mezi literárním textem a sociálním kontextem, které tvoří třetí, ústřední rovinu.

Mým hlavním cílem je přiblížit se náročné studované problematice a z výše uvedených důvodů jsem za prostředníky zvolil právě teorii literárního pole a kulturní

materialismus. Zatímco Bourdieuvu teorii literatury chápu jako do značné míry jedinečnou, mimořádnou konceptuální inovaci (zakotvenou ovšem jak ve starší sociologii společenské specializace, tak v dobovém strukturalismu), kulturní materialismus vnímám – vedle jeho nepochybné originality – jako jeden z nových „historismů“ a kontextových přístupů orientovaných na politiku a poetiku sociální diference (jako jsou například rozmanité varianty feminismu a genderových studií, postkolonialismus, nový historismus ad.). Každý z těchto základních přístupů má z hlediska teorie více variant, nicméně jejich zaměření na diferenci, identitu, popřípadě ideologii a moc je do značné míry spojuje. Rád bych vyzdvihl ještě jeden specifický, originální a inspirativní kontextový přístup, a sice teorii „politického nevědomí“ Fredrika Jamesona (2003 /1981/). Tu jsem sice do své práce podrobně nezahrnul, ale průběžně na ni alespoň odkazuji. Považuji ji za stejně fundamentální teorii zprostředkování, jako je teorie literárního pole a kulturní materialismus (jakožto reprezentant širší skupiny teorií diference).

Celá práce se nese v duchu přesvědčení, že hlubší porozumění otázkám zprostředkování mezi literárním textem a společenským kontextem – a to i v dynamicky se měnící a nepřehledné aktuální situaci mediální informační společnosti a v současné „postteoretické“ době – není možné bez zevrubného kritického zvážení výrazných teoretických modelů zprostředkování, které byly předloženy v současnosti či v nedávné minulosti.

Seznam literatury (výběr)

- Abelove, Henry – Barale, Michèle Aina – Halperin, David (eds.) (1993). *The Lesbian and Gay Studies Reader*. New York – London: Routledge.
- Agamben, Giorgio (2011 /1995/). *Homo sacer. Suverénní moc a pouhý život*. Přeložila Naděžda Bonaventurová. Praha: OIKOYMENH.
- Amossy, Ruth (2010). *La présentation de soi. Ethos et identité verbale*. Paris: PUF.
- Beasley-Murray, Jon (2000). „Value and Capital in Bourdieu and Marx.“ In: Nicholas Brown, Imre Szeman (eds.), *Pierre Bourdieu. Fieldwork in Culture*. Lanham, MD – Oxford: Rowman and Littlefield, s. 100–119.
- Boschetti, Anna (1985). *Sartre et les Temps modernes. Une entreprise intellectuelle*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, Pierre (1966). „Champ intellectuel et projet créateur.“ *Les Temps modernes*, č. 246, s. 865–906.
- Bourdieu, Pierre (1968). „Éléments d’une théorie sociologique de la perception artistique.“ *Revue internationale des sciences sociales* 20, č. 4, s. 640–664.
- Bourdieu, Pierre (1971). „Le marché des biens symboliques.“ *L’année sociologique* 22, s. 49–126.
- Bourdieu, Pierre (1977a). „La production de la croyance. Contribution à une économie des biens symboliques.“ *Actes de la recherche en sciences sociales*, č. 13, s. 3–43.
- Bourdieu, Pierre (1977b /1972/). *Outline of a Theory of Practice*. Přeložil Richard Nice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (1979). *La distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, Pierre (1980). *Le sens pratique*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, Pierre (1993). *The Field of Cultural Production*. Cambridge – Oxford: Polity Press – Blackwell.
- Bourdieu, Pierre (1998 /1994/). *Teorie jednání*. Přeložila Věra Dvořáková. Praha: Karolinum.
- Bourdieu, Pierre (2002 /1996/). *O televizi*. Přeložila Nora Obrtelová. Brno: Doplněk.
- Bourdieu, Pierre (2010a /1987/). „Historický původ čistého estetična.“ In: Tomáš Kulka, Denis Ciporanov (eds.), *Co je umění? Texty angloamerické estetiky 20. století*. Přeložil Josef Šebek. Červený Kostelec: Pavel Mervart, s. 325–341.
- Bourdieu, Pierre (2010b /1992/). *Pravidla umění*. Přeložili Petr Kyloušek a Petr Dytrt. Brno: Host.

- Bourdieu, Pierre (2014 /1986/). „Formy kapitálu“. In: Richard Müller, Josef Šebek (eds.), *Texty v oběhu. Antologie z kulturně materialistického myšlení o literatuře*. Přeložil Richard Müller. Praha: Academia, s. 214–238.
- Bourdieu, Pierre – Darbel, Alain (1966). *L'amour de l'art. Les musées et leur public*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, Pierre – Haacke, Hans (1994). *Libre-échange*. Paris: Seuil.
- Brannigan, John (1998). *New Historicism and Cultural Materialism*. London: Macmillan.
- Bravman, Scott (1997). *Queer Fictions of the Past. History, Culture, and Difference*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brenkman, John (1995). „Raymond Williams and Marxism.“ In: Christopher Prendergast (ed.), *Cultural Materialism. On Raymond Williams*. Minneapolis – London: University of Minnesota Press, s. 237–267.
- Bristow, Joseph (1995). *Effeminate England. Homoerotic Writing after 1885*. New York: Columbia University Press.
- Casanova, Pascale (2009). „La littérature européenne: juste un degré supérieur de l'universalité?“ In: Gisèle Sapiro (ed.), *L'espace intellectuel en Europe. De la formation des États-nations à la mondialisation, XIXe–XXIe siècle*. Paris: Découverte, s. 233–247.
- Casanova, Pascale (2012 /1999/). *Světová republika literatury*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Karolinum.
- Colebrook, Claire (1997). *New Literary Histories. New Historicism and Contemporary Criticism*. Manchester: Manchester University Press.
- Danto, Arthur (1999). „Bourdieu on Art. Field and Individual.“ In: Richard Shusterman (ed.), *Bourdieu. A Critical Reader*. Oxford – Malden, MA: Blackwell, s. 214–219.
- Dhondt, Reindert – Vanacker, Beatrijs (2013). „Ethos: pour une mise au point conceptuelle et méthodologique.“ *COntEXTES. Revue de la sociologie littéraire*, č. 13, on-line, <https://contextes.revues.org/5685> (přístup 26. 1. 2016).
- Dirkx, Paul (2005). „Réception et récepteurs des Règles de l'art.“ In: Jacques Dubois, Pascal Durand, Yves Winkin (eds.), *Le symbolique et le social. La réception internationale de Pierre Bourdieu*. Liège: Université de Liège, s. 195–206.
- Dollimore, Jonathan (2013a). „A Response to Neema Parvivi.“ *Textual Practice* 27, č. 4, s. 733–735.
- Dollimore, Jonathan (2013b). „The Legacy of Cultural Materialism.“ *Textual Practice* 27, č. 4, s. 715–724.

- Dollimore, Jonathan – Sinfield, Alan (eds.) (1985a). *Political Shakespeare. New Essays in Cultural Materialism*. Manchester: Manchester University Press.
- Dorleijn, Gillis J. – Grüttemeier, Ralf – Korthals Altes, Liesbeth (eds.) (2010). *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship around 1900 and 2000*. Leuven: Peeters.
- Drakakis, John (2001). „Cultural Materialism.“ In: Christa Knellwolf, Christopher Norris (eds.), *The Cambridge History of Literary Criticism. 9. Twentieth-Century Historical, Philosophical and Psychological Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 43–58.
- Dubois, Jacques (1997). *Pour Albertine. Proust et le sens du social*. Paris: Seuil.
- Dubois, Jacques (2000). „Pierre Bourdieu and Literature.“ *SubStance* 29, č. 3, s. 84–102.
- Dubois, Jacques (2005 /1978/). *L'institution de la littérature. Introduction à une sociologie*. Paris – Bruxelles: Nathan – Éditions Labor.
- Dubois, Jacques – Durand, Pascal – Winkin, Yves (eds.) (2005). *Le symbolique et le social. La réception internationale de Pierre Bourdieu*. Liège: Université de Liège.
- Easthope, Antony (1991 /1988/). *British Post-Structuralism since 1968*. London: Routledge.
- Foucault, Michel (1999 /1976/). *Dějiny sexuality. I. Vůle k věděni*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Herrmann a synové.
- Garnham, Nicholas – Williams, Raymond (2000 /1980/). „Pierre Bourdieu and the Sociology of Culture.“ In: Derek Robbins (ed.), *Pierre Bourdieu. III*. London: Sage, s. 200–218.
- Glinoe, Anthony (2011). „De quelques critiques récentes adressées à la science des œuvres de Pierre Bourdieu.“ *CONTEXTES. Revue de la sociologie littéraire*, č. 6, on-line, <http://contextes.revues.org/4881> (přístup 29. 5. 2015).
- Guillory, John (2000). „Bourdieu's Refusal.“ In: Nicholas Brown, Imre Szeman (eds.), *Pierre Bourdieu. Fieldwork in Culture*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, s. 19–43.
- Guillory, John (2014 /2010/). „Zrod pojmu médií.“ In: Richard Müller – Josef Šebek (eds.), *Texty v oběhu. Antologie z kulturně materialistického myšlení o literatuře*. Přeložil Josef Šebek. Praha: Academia, s. 462–519.
- Hall, Donald E. (2003). *Queer Theories*. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan.
- Hall, Stuart (1980). „Cultural Studies. Two Paradigms.“ *Media, Culture and Society* 2, s. 57–72.
- Halperin, David (2002). *How To Do the History of Homosexuality*. Chicago – London: University of Chicago Press.
- Heinich, Nathalie (2007). *Pourquoi Bourdieu*. Paris: Gallimard.

- Charle, Christophe (1979). *La crise littéraire à l'époque du naturalisme. Roman, théâtre, politique. Essai d'histoire sociale des groupes et des genres littéraires*. Paris: École normale supérieure.
- Jameson, Fredric (1971). *Marxism and Form. Twentieth Century Dialectical Theories of Literature*. Princeton: Princeton University Press.
- Jameson, Fredric (1991). *Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham, NC: Duke University Press.
- Jameson, Fredric (2003 /1981/). *The Political Unconscious. Narrative as a Socially Symbolic Act*. London – New York: Routledge.
- Jenks, Chris (2005 /1993/). *Culture*. London: Routledge.
- Jurt, Joseph (2004). „L'apport de la théorie du champ aux études littéraires.“ In: Louis Pinto, Gisèle Sapiro, Patrick Champagne (eds.). *Pierre Bourdieu, sociologue*. Paris: Fayard, s. 255–277.
- Korthals Altes, Liesbeth (2010). „Slippery Author Figures, Ethos and Value Regimes. Houellebecq, a Case.“ In: Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship around 1900 and 2000*. Leuven: Peeters, s. 95–117.
- Lagasnerie, Geoffroy de (2011a). *Logique de la création. Sur l'Université, la vie intellectuelle et les conditions d'innovation*. Paris: Fayard.
- Lagasnerie, Geoffroy de (2011b). *Sur la science des oeuvres. Questions à Pierre Bourdieu (et à quelques autres)*. Paris: Éditions Cartouche.
- Lahire, Bernard (2001a /1999/). „Champ, hors-champ, contrechamp.“ In: Bernard Lahire (ed.), *Le travail sociologique de Pierre Bourdieu. Dettes et Critiques*. Paris: Découverte, s. 23–57.
- Lahire, Bernard (ed.) (2001b /1999/). *Le travail sociologique de Pierre Bourdieu. Dettes et Critiques*. Paris: Découverte.
- Lahire, Bernard (2006). *La condition littéraire. La double vie des écrivains*. Paris: Découverte.
- Lahire, Bernard (2010a). *Franz Kafka. Éléments pour une théorie de la création littéraire*. Paris: Découverte.
- Lahire, Bernard (2010b). „Le champ et le jeu. La spécificité de l'univers littéraire en question.“ In: Jean Pierre Martin (ed.), *Bourdieu et la littérature*. Nantes: Éditions Cécile Defaut, s. 143–154.

- Maingueneau, Dominique (1993). *Le contexte de l'oeuvre littéraire. Énonciation, écrivain, société*. Paris: Dumont.
- Martin, Jean-Pierre (ed.) (2010). *Bourdieu et la littérature*. Nantes: Éditions Cécile Defaut.
- Meizoz, Jérôme (2007). *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*. Genève: Slatkine 1997.
- Meizoz, Jérôme (2010b). „Modern Posterities of Posture. Jean-Jacques Rousseau.“ In: Gillis J. Dorleijn, Ralf Grüttemeier, Liesbeth Korthals Altes (eds.), *Authorship Revisited. Conceptions of Authorship around 1900 and 2000*. Leuven: Peeters, s. 81–93.
- Meizoz, Jérôme (2011). *La fabrique des singularités. Postures littéraires II*. Genève: Slatkine 2011.
- Meizoz, Jérôme – Martens, David (2011). „La fabrique d'une notion. Entretien avec Jérôme Meizoz au sujet du concept de la ‚posture‘.“ *Interférences littéraires/Littéraire interférenties*, č. 6, 2011, s. 199–212.
- Milner, Andrew (2002). *Re-Imagining Cultural Studies. The Promise of Cultural Materialism*. London: Sage.
- Moriarty, Michael (1995). „The Longest Cultural Journey.‘ Williams and French Theory.“ In: Christopher Prendergast (ed.), *Cultural Materialism. On Raymond Williams*. Minneapolis – London: University of Minnesota Press, s. 91–116.
- Müller, Richard (2014). „Obměny kultur, ohyby materiality. K myšlení kulturního materialismu a nového historismu.“ In: Richard Müller, Josef Šebek (eds.), *Texty v oběhu. Antologie z kulturněmaterialistického myšlení o literatuře*. Praha: Academia, s. 17–108.
- Müller, Richard – Šebek, Josef (eds.) (2014). *Texty v oběhu. Antologie z kulturně materialistického myšlení o literatuře*. Praha: Academia.
- O'Connor, Alan (1989). *Raymond Williams. Writing, Culture, Politics*. Oxford: Blackwell.
- Parvini, Neema (2012). *Shakespeare and Contemporary Theory*. London: Bloomsbury Academic.
- Pinto, Louis – Sapiro, Gisèle – Champagne, Patrick (eds.) (2004). *Pierre Bourdieu, sociologue*. Paris: Fayard.
- Pinto, Louis (2002 /1998/). *Pierre Bourdieu et la théorie du monde social*. Paris: Albin Michel.
- Robbins, Derek (1997). „Ways of Knowing Cultures. Williams and Bourdieu.“ In: Jeff Wallace, Rod Jones, Sophie Nield (eds.), *Raymond Williams Now. Knowledge, Limits and the Future*. London: Palgrave Macmillan, s. 40–55.

- Saint-Amand, Denis – Vrydaghs, David (2013). „Retours sur la posture.“ *COnTEXTES. Revue de la sociologie littéraire*, č. 13, on-line, <https://contextes.revues.org/4712> (přístup 26. 1. 2016).
- Sapiro, Gisèle (1999). *La guerre des écrivains 1940–1953*. Paris: Fayard 1999.
- Sapiro, Gisèle (2011). *La responsabilité de l'écrivain. Littérature, droit et morale en France (XIXe–XXIe siècle)*. Paris: Seuil.
- Sapiro, Gisèle (2013). „Stratégies de l'écriture et responsabilité auctoriale.“ In: Dinah Ribard, Nicolas Schapira (eds.), *On ne peut pas tout réduire à des strategies*. Paris: PUF, s. 163–181.
- Sapiro, Gisèle (2014). *La sociologie de la littérature*. Paris: Découverte 2014.
- Sinfield, Alan (1983a). *Literature in Protestant England, 1560–1660*. London: Croom Helm.
- Sinfield, Alan (1983b). *Society and Literature, 1945–1970*. London: Methuen.
- Sinfield, Alan (1986). *Alfred Tennyson*. Oxford: Blackwell.
- Sinfield, Alan (1992). *Faultlines. Cultural Materialism and the Politics of Dissident Reading*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinfield, Alan (1994). *The Wilde Century. Effeminacy, Oscar Wilde and the Queer Moment*. New York: Columbia University Press.
- Sinfield, Alan (1998). *Gay and After*. London: Serpent's Tail.
- Sinfield, Alan (1999). *Out on Stage. Lesbian and Gay Theater in the Twentieth Century*. New Haven: Yale University Press.
- Sinfield, Alan (2004a /1989/). *Literature, Politics and Culture in Postwar Britain*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press.
- Sinfield, Alan (2004b). *On Sexuality and Power*. New York: Columbia University Press.
- Sinfield, Alan (2005 /1994/). *Cultural Politics – Queer Reading*. Abingdon – New York: Routledge.
- Sinfield, Alan (2006). *Shakespeare, Authority, Sexuality. Unfinished Business in Cultural Materialism*. Abingdon – New York: Routledge.
- Sinfield, Alan (2014 /1994/). „Estétství a dekadence.“ In: Richard Müller, Josef Šebek (eds.), *Texty v oběhu. Antologie z kulturně materialistického myšlení o literatuře*. Přeložil Josef Šebek. Praha: Academia, s. 566–596.
- Turner, Graeme (2003 /1990/). *British Cultural Studies. An Introduction*. London: Routledge.
- Viala, Alain (1985). *Naissance de l'écrivain. Sociologie de la littérature à l'âge classique*. Paris: Minuit 1985.
- Williams, Raymond (1965 /1961/). *The Long Revolution*. London: Chatto & Windus.

- Williams, Raymond (1974). *Television. Technology and Cultural Form*. London: Fontana.
- Williams, Raymond (1976 /1958/). *Culture and Society, 1780–1950*. Harmondsworth: Penguin.
- Williams, Raymond (1977). *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Williams, Raymond (1980a /1973/). „Base and Superstructure in Marxist Cultural Theory.“ In: Raymond Williams, *Culture and Materialism. Selected Essays*. London: Verso, s. 35–55.
- Williams, Raymond (1980b /1971/). „Literature and Sociology.“ In: Raymond Williams, *Culture and Materialism. Selected Essays*. London: Verso, s. 13–34.
- Williams, Raymond (1980c /1978/). „Means of Communication as Means of Production.“ In: Raymond Williams, *Culture and Materialism. Selected Essays*. London: Verso, s. 57–70.
- Williams, Raymond (1981). *Culture*. London: Fontana Paperbacks.
- Williams, Raymond (1983 /1976/). *Keywords. A Vocabulary of Culture and Society*. New York: Oxford University Press.
- Williams, Raymond (2014 /1977/). „Literární teorie.“ In: Richard Müller, Josef Šebek (eds.), *Texty v oběhu. Antologie z kulturně materialistického myšlení o literatuře*. Přeložil Josef Šebek. Praha: Academia, s. 162–207.
- Wilson, Scott (1995). *Cultural Materialism. Theory and Practice*. Oxford: Blackwell.